

valmistusid vastu võtma kõrgeid ametiposte, kuhu oleks võetud selliseid soome “silte”, nagu Eestis ajutiselt Vares-Barbarus, Kruus ja mõned teised. Aga nende arvestus oli vale ja nad võivad nüüd oma arvestusvigade üle mõtiskleda nelja seina vahel. Sest nende motiivid ei olnud mitte ebaegoistlikud, vaid egoistlikud, üksnes ja puhtalt egoistlikud. Kuid nende hulk oli väike, ehkki sellisenagi piisavalt suur, et jätta soome aule plekki.

Siirase raamatust võib niimoodi aru saada, et eesti rahvas suhtus oma asendisse teatava optimismiga ja isegi mingisuguse pessimismi lootusrikkusega bolševismigi suhtes. “Halvemini oleks võinud minna.” Aga mida hullemaks ja arutumaks bolševike kamandamine Eestis muutus, seda selgemini hakati sellele vastu reageerima. Ning kindel on, et sealtpeale on eestlased bolševismi vastu ehk kõige paremini vaksineeritud rahvaid. See rum on olnud küll ränk, see on jätnud eesti rahva kehasse oma hävitavad jäljed. Aga eesti rahvas on alles, ta elab omal maal. Meie, soomlased, kelle jaoks eestlased on alati olnud vennad vere ja suurel määral ka ühiste elusaatuste märgi all, loodame, et see sitke rahvas võiks uutes tingimustes ehitada omale õnneliku tuleviku. Iseseisvusaja kahe aastakümne jooksul Eestis toimunud tohutu vaimne ja majanduslik areng on kindel märk selle vaimsuselt virge rahva andekusest ja võimest iseseisvaks eluks. Nende aastate õppetunnid pole läinud raisku, kui Eesti edaspidi teeb tööd, et parandada haavad, mida talle on nüüd löödud. Eesti on tööpoolest kaotanud suure osa haritlaskonnast, rahvas on jälle hajutatud ja nõutu. Aga Eestil on alles talurahvas, kelle ringkonnas peab sündima ta uus tõus, nii nagu juba 19. sajandil oli toimunud suur rahvuslik ärkamine.

Kas on vaja öeldagi, et soome vennasrahvas jälgib Eesti käekäiku huvitatud südamesoojusega.

Kui me oma vendade heaks Soome silla teises otsas saame midagi teha, siis seda me ka teeme.

Kommentaariks Kekkoneni artiklile Suomen Kuvalehtis

Kui Stalin ja Hitler jõudsid 1939 augustis Molotovi-Ribbentropi paktiga üksmeelele Ida-Euroopa röövsaagi jagamises, said kõigepealt Eesti ja seejärel Soome kutse tulla Moskvasse kuulama oma surmaotsust, mis Eesti puhul maskeeriti “vastastikuse abi andmise lepinguks” ehk Eestisse Punaarmee baaside rajamiseks. See oli esimene samm riigi okupeerimisel. Loomulikult oli Kekkonen eriti mures ka Eesti olukorra pärast. Kekkoneni vana sõber AKS-i (*Akateeminen Karjala-seura*) ja PPO (*Pohjois Pohjalainen Osakunta*) aegadest Aaro Pakaslahti oli 1939. aasta sügisel välisministeeriumi poliitosakonna juhataja. Kui Moskva nõudmised Eestile olid saanud 1939. aasta septembri lõpul Soomes teatavaks, pidas Kekkonen nõu Pakaslahtiga, kas saaks Eesti heaks midagi teha. Nad jõudsid järeldusele, et Eesti toetamiseks tuleks proovida algatada Moskvas Põhjamaade ühine diplomaatiline tegevus. Minister Kekkonen rääkis sel teemal peaminister Cajanderiga, kuid see ei andnud mingeid tulemusi. Eriti tahtetu oli mingite Eestit toetavate aktsioonide alustamiseks Soome välisminister Erkko. Talvesõja ajal väideti, et ta polevat tahtnud septembris 1939 Eesti saadiku Möllersoniga isegi mitte vestelda. Arvatavasti Erkko päris nii ebasõbralik siiski ei olnud.¹

Talvesõja puhkemise järel ei tahtnud Kekkoneni võtta Ryti moodustatud uude valitsusse. Põhjuseks võis olla see, et talle oli IKL-i (*Isänmaallinen Kansanliike*) laialisaatmise katse järel jäänud külge äärmusparempoolsete verivanelase märk ja tema jätmine valitsusse polnud sõja ajal rahvusühtsuse seisukohalt tark tegu. Niiviisi olid Kekkonenil Eesti okupeerimisega lõppenud arengute ajal alates Talvesõja puhkemisest kuni 1940. aasta suveni lisaks lihtsa poliitilise vaatleja

19.08.1942

¹ A. Pakaslahti. Talvisodan poliittinen näytelmä. Porvoo, 1970, lk. 119–122.

ja tavakodaniku rollile ka *Siirtoväen Huollon Keskus* 'e (Evakueeritute Hoolduskeskuse) juhataja töökohustused. Eesti heaks ei saanud ei Kekkonen ise ega ka tema juhitud Soome-Eesti Selts rohkem midagi teha. Aga isegi Talvesõja närvipinge tingimustes ei unustanud Kekkonen Eestit. Tal oli 16.02.1940 Kämpsi hotellis jutuaajamine toonase veel iseseisva Eesti Soome suursaadiku Aleksander Warmaga. Warma selgitas Eesti olukorda Kekkonenile, kes Warma arvates ei olnud Eesti asjadega piisavalt hästi kursis.²

Soome ja Eesti suhted olid Talvesõja ajal halvad, seda tingis eelkõige asjaolu, et Nõukogude Liit pommitas Soomet oma Eestis asuvatest lennuväebaasidest. Juba neli kuud enne Eesti okupeerimist oli Warma arvamusel, et Venemaa on Soomele suurem oht kui Eestile, ehkki Soomes arvati, et asi on hoopis vastupidi. Kekkonen tunnistas, et Soome on kaitseküsimustes olnud kõikuval positsioonil, vihjates sellega ehk oma artiklitele 1920. ja 1930. aastail, milles ta oli tugevasti apelleerinud Soome ja Eesti lähenemisele ka välispoliitikas. Karm tegelikkus näitas siiski, et väikeriigid olid niisama egoistlikud kui suuredki. Poola välkkiire tükeldamine septembris 1939 tõestas, et isegi 35-miljoniline rahvas ei suutnud Stalinit ja Hitlerit rõõvsaagi jagamisel takistada.

Keset Talvesõja pommitamisi tähistas Eesti saatkond 24.02 siiski Eesti iseseisvuspäeva. Üritusele ei pääsenud isegi mitte Kekkonen, küll aga õnnitles tema juhitud selts Eesti Vabariiki telegrammiga.³ Kekkonen pidas sõja järelgi Warmaga nõu Soome evakueeritute asustusküsimustes. Eestil oli asustusprobleemidega palju kogemusi, sest Vabadussõja järel olid Balti pa-runite maad jaotatud eesti talumeestele.⁴

Eesti okupeerimine Nõukogude Liidu poolt juunis 1940 oli Kekkonenile loomulikult masendav kogemus. Ta sai sündmuste käigu kohta kõigepealt teavet Pakaslahtilt. Kekkonen reageeris sündmustele kiiresti.

Nõukogude Liit esitas Eestile 16.06.40 ultimatum, et Punaarmee lastaks riiki, vastasel korral ähvardati rünnakuga. Vastamiseks oli aega kaheksa tundi. 17.06.40 otsustas Eesti valitsus nõustuda. Eesti okupeeriti otsekohe, 21.06.40 upitati riigis ametisse Johannes Vares-Barbaruse nukuvalitsus, mis töötas reetlikult, et Eesti säilitab iseseisvuse.

Kekkonen kirjutas Sylvile Eesti olukorra kohta: "...Eestis läksid asjad eile halvasti. Endine valitsus on vahi alla võetud. Kommunistid on politseilt võtnud ära relvad jne. Nüüd on uus valitsus (Vares-Barbaruse oma) kuuldavasti siiski olukorra peremees. Aga kui kauaks."

Kui Eesti saatkus oli lõplikult otsustatud, sai masendunud Kekkonen üksnes kurtat: "Eesti on ryssade käes... on alles ajad!"⁵ Nüüd oli tõeks saanud see, mille eest Kekkonen oli lugematuid kordi hoiatanud oma 1920. ja 1930. aastate artiklites. Ida hordid olid tunginud Estofenniasse: Esto oli purustatud ja Fennia vankus hävingu veerel.

Märkimisväärne oli see, et selsamal päeval, kui venelased juunis 1941 vangistasid Konstantin Pätsi, andis too Soome suursaadikule P. J. Hynninenile üle "Estofennia" ehk Soome ja Eesti liitriigi rajamise ettepaneku, mida ta oli pooldanud juba Eesti iseseisvumise aegadel.⁶

Eesti oli "ryssä" käes ja Soome endagi seisukord oli jätkuvalt rohkem kui ohustatud. Kekkoneni umbusaldus Nõukogude Liidu suhtes Balti riikide okupeerimise mõjul üksnes kasvas. Ta ei uskunud, et "ryssä on meie suhtes viisakas". Põhjusi umbusaldamiseks oli palju ja rahutust lisas "Nõukogude Liidu Rahu ja Sõpruse Seltsi" paljude arvates riigireeturlik tegevus.⁷ Pekka Peitsi varjunime all avaldas Kekkonen 1942. aastal pamfleti "Soome rahva tugevdamise tee", milles ta nentis selge sõnaga, et Soomes pole korda läinud see õõnestustöö, mida Nõukogude Liit oli viljelnud Balti riikides, et leida ettekäänet nende siseasjadesse

² A. Warma. Diplomaadi kroonika. Lund, 1971, lk. 108.

³ Samas, lk. 108–109.

⁴ Samas, lk. 121.

⁵ J. Suomi. Myrrysmies. Urho Kekkonen 1936–1944, Helsinki, 1986, lk. 267.

⁶ A. Warma. Diplomaadi kroonika, lk. 174–175.

⁷ J. Suomi. Myrrysmies, lk. 267.

sekkumiseks. “Venemaa on kaotanud mängu, püüdes meie üksmeelt seestpoolt murendada ja niiviisi meie iseseisvust kukutada, nagu tal oli korda läinud Balti riikides.”⁸

Nimelt Eesti okupeerimise kohta oli Kekkonenil täpsemaid andmeid, mis paistab hästi välja Pekka Peitsi artiklist “Vennasrahvas bolševike jalus” 1942. aasta Suomen Kuvalehtis (29.08.42, nr. 35). See on hea analüüs selle kohta, mis oli juhtunud Eestis esimese okupatsiooniaasta jooksul 1940–1941, enne kui Saksa väed okupeerisid Eesti, ja ka selle kohta, mida ja miks oli toimunud sügisel 1939.

Soomes oli ju saanud lausa üleriigiliseks kombeks tõestada, kui armetud olid olnud eestlased, et nad polnud mõistnud Punaarmee vastu sügisel 1939 võitlusse astuda, vaid andsid alla. Sellega unustatakse ära paljud asjad. Eestil oli silme ees Poola näide. 35-miljoniline riik pühiti Saksa ja Nõukogude Liidu ühistööna paari nädalaga minevikku. Eesti oleks suutnud mobiliseerida parimalgi juhul vaid 100 000 sõdurit. Eesti sõjaline ja geopoliitiline asend oli ebasoodsam kui Soomel. Räägiti ju naljatades, et kui Soome palus Eestilt Talvesõja ajal lennukeid, siis Eesti valitsus vastas: “Kas jätkub ühest või soovite mõlemat?” Eesti valitsus püüdis leida abi ja liitlasi, aga kuskilt ei olnud kedagi tulemas. Ainsat abi oleks võinud saada Saksamaalt, kuid too oli loovutanud Soome ja Balti riigid Nõukogude Liidule röövsaagiks. Alternatiivideks oli sõttaastumine, mis oleks võinud hävitada kogu eesti rahva, või sõlmida baasideleping ning võita aega ja lootä üldpoliitilise olukorra muutumist.

Eesti riigi juhtkond, või vähemasti Päts, oli kindel selles, et varem või hiljem ründab Saksamaa Nõukogude Liitu. Selles võis ju kindel olla igaüks, kes oli lugenud “Mein Kampf” teise osa peatükki “Suundumine Itta. 1. Idapoliitika”. Hitler langetab seal surmaotsuse Venemaale, kust germaanlased saaksid uut eluruumi. Samast peatükist selgub, et aus liit Venemaaga ei või kunagi teostuda. Eesti juhtkond ei pruukinud oma kaalutlustes ilmtingimata toetuda “Mein Kampf”ile, kuid Hitler

ajas järjekindlalt seda idapoliitikat, mida ta oli oma raamatus kavandanud. Selle hulka kuulus ka Venemaa ääriiriikide kasutamine germaanlaste laienemisalana. Sedasama valmistasid natsid Eestiski ette, kui olid riigi jõhkralt okupeerinud.

Kekkoneni artikli aluseks on Jaan Siirase 1942. aastal soome keelde tõlgitud teos “Viro neuvostokurimuksessa. Piirteitä Viron tapahtumista ja kehityksestä bolševikkivallan aikana vv. 1939–41”. Jaan Siiras oli teadagi varjunimi, mille taga oli tuntud eesti kirjandusuuri- ja, Eesti ehk kõige tähtsam fennofiil ning mh. “Kalevala” ja “Kanteletari” meisterlikult eesti keelde tõlkinud August Annist (1899–1972). Ta oli ise omal ajal nuputanud eesti keelde uudissõna “siiras”, tähenduses ‘avameelne, aus, otsekohene’. Nõukogude okupatsiooni ajal sattus ta “kodanliku natsionalisti” ja poliitvangina 1945–1951 vangilaagrisse. Siiski ei õnnestunud Nõukogude julgeolekul vägevatest pingutustest hoolimata välja selgitada, kes oli Jaan Siiras. See raamat oli Nõukogude okupantide poolt kõige karmimalt keelatud raamatuid. Loomulikult sattus Siirase raamat ka Soomes kohe sügisel 1944 keelatud raamatute hulka. Teos oli kõige rangemalt keelatud nimekirjas järjekorranumbri 11 all. Nimekirja tipus oli loomulikult Hitleri “Mein Kampf”.⁹

Siirase nime saladuse paljastas 1981. aastal eesti pagulasleht Teataja. On siiski täiesti võimalik, et Kekkonen oli juba enne seda teada saanud, kes on Jaan Siiras. Kekkonen oli ka ise luureekspert ja ta sõbral Kustaa Vilkunal oli ühendusi nii KGB, Inglise luure kui ka eesti pagulastega. Pealegi oli Vilkuna olnud sel ajal, kui Siirase raamat ilmus, Soome tsensuuripealik. Kekkonen tundis Annistit juba 1930. aastatest. Kekkonen ostis endale Siirase raamatu, kui see 1942. aastal ilmus.

1964. aastal Tartut külastades küsis Kekkonen justkui ilmsüütu ja teadmatu mehena, kus võiks olla ta vana sõber August Annist. Kekkonen teadis, et Annist oli olnud kuus aastat “kodanliku natsionalistina” vangis. Annisti juurde saadeti kiiresti must auto,

⁸ P. Peitsi. Suomen kansan eheytyminen tie, Helsinki, 1942, lk. 35–40.

⁹ http://www.nlib.ee/html/inglise/anded/rk/19992000/5_99_i.html

doktorit innustati kiiresti selga panema piduülikond ja ta toodi Kekkoneni juurde. Kekkonen tõestas tuttavlikus jutuaJamises Annistiga, et nad on tõepoolest vanad sõbrad (Kai Laitinen 17.05.2005). Annist pääses pärast Kekkoneni visiiti ametlikust süüaluse seisundist ning sai jälle tegutseda täieõigusliku uurija ja kirjanikuna. Muuseas lähtuski Kekkoneni estofennism Annistist. Kui AKS-i juhtfiguur Niilo Kärki külastas 1922 Eestit, siis ta tunnistas Martti Haaviole, et oli üle elanud estofiilse äratuse ja kogenud täieliku, peaaegu usuhõngulist “pöördumist”. Sellele oli otsustavalt kaasa aidanud Annist oma ühissoomluse aatega.¹⁰ Kärki muutus AKS-i Eesti-spetsialistiks, kes mõjutas tugevasti Kekkonenigi “uskupöördumist”.

Kekkonen ei piirdunud Suomen Kuvalehtis üksnes Siirase raamatu refereerimisega, vaid ta visandas Eesti saatuse käsitlemiseks ka oma teoreetilised lähtealused. Kekkoneni nägemus ajaloosündmuste määravate jõudude kohta on üsna suurel määral tolstoilik. Ta ei käsita ajalugu suurte ajalooliste isikute tahteavaldusena, vaid arvab, et rahvas ise teeb oma ajalugu. Tolstoi oli ju arvamisel, et lõpude lõpuks ei lahenda otsustavaid küsimusi mitte suured isikud, vaid kollektiivne mõistus, mis on kehastunud rahva tarkuses ja mis suudab suured probleemid lahendada. Kekkonen käsitleb ka vaba tahet või otsustusjõu suhet ajaloosündmustesse peaaegu tolstoilikult, kui ütleb, et rahvas valib oma tee rahva vaimses valitsevate tegurite mõjul. Selle all pidas ta silmas rahva ajalooõppetunde, elamistavasid, mentaliteeti jms. metafüüsilisi tegureid. Tolstoi oli ju tõdenud, et ajaloosündmused ei määra mitte üksikisikute vaba tahe, vaid nende isikute kohal toimivad tegurid.

Kekkonen ei hakka Eesti valikuid 1939. a. sügisel ja 1940. a. suvel selgitama ainult Stalini ja Hitleri kaudu, vaid eesti rahva vaimu ehk selle ajaloolist mälu kujundanud mentaliteedi kaudu. Üheski kohas ei astu Kekkonen praeguste “tagantjärele-tarkade” radu ega hakka süüdistama Eesti juhtkonda selle pä-

rast, et see ei “taibanud” võidelda nagu sangarlik Soome. Nood “tagantjärele-targad” ei mõista, et iga olukorda saab hinnata üksnes selle informatsiooni aluselt, mis kasutada on. Kekkonen nendibki üsna õigesti, et Soome valik mitte nõustuda Nõukogude Liidu nõudmistega tugines suurelt jaolt valedetele hinnangutele ehk sellele, et “ega Venemaa meie riiki siiski ei ründa”. Neid hinnanguid mõjutasid idealism ja naiivne usk “meie asja õigsusesse”. Niisama hästi võiks spekuldeerida selle üle, et ehk oleks Karjala jäänud Soomele, kui Soome oleks nõustunud mõnede Nõukogude Liidu nõudmistega. Soome rahvas oli siiski valiku ehk võitluse poolt, nii et selleski teostus rahva kollektiivne mõistus, kui soovitakse seda tolstoilikult tõlgendada. Kekkonen mõistab eestlaste motiive oma valiku puhul ega asu järeltarga “Besserwisseri” ossa.

Oma artiklis Eesti olukorda analüüsides ei olnud Kekkonenile teada, millest Eesti ja Nõukogude Liidu vahelistel läbirääkimistel oli räägitud ja kuidas Eesti poliitiline juhtkond selle üle arutles. Ent Kekkoneni analüüs 1939. aasta sügisese olukorra kohta langeb kenasti kokku Eesti juhtide analüüsiga. Kekkonen nendib, et Soomes ehk imestati Eesti nõustumise üle baasidega. “Kuid kas Eesti sai toimida teisiti?” küsib Kekkonen. Kekkonen tõdeb just seda, et abi polnud tulemas, relvavarustus oli halvem kui Soomel ja kaitsevõime lootusetu. Lepingust keeldumine oleks Eestile tähendanud sõttaastumist. See on peaaegu sõna-sõnalt seesama, mida nentis Eesti kaitseväge ülemjuhataja Johan Laidoner, kui Eesti riigijuhid kaalusid 26.09.1939, kas peaks Nõukogude Liidu nõudmistele baaside suhtes järele andma.¹¹

Kekkonen tuletab meelde, et Eestit on purustatud põhjalikult mitu korda ja Eesti jaluletõusmist võib pidada imeks. Minevik on eestlastele õpetanud, et “pea õlgade vahele tõmbamine” võib päästa elu, kuni hullem on möödas. Eesti võib alles jääda, kui vaid elu jääb alles. Kekkoneni järgi oli see Pätsi valitsuse poolt ajaloost õpitud tõsiasi ning 1939.–

¹⁰ M. Haavio. Nuoruusvuodet. Porvoo, 1972, lk. 495–496.

¹¹ Molotovi-Ribbentropi paktist baaside lepinguni. Tallinn, 1989, lk. 138–139.

1940. aastate valikute tagapõhi. Kekkonen oli õigel ajal järele. Eesti riigijuhid arutasid koos Riigikogu esindajatega Nõukogude Liidu nõudmistega soostumist 26.09.39. Kekkoneni mõte hullest hoidumise kohta ja nõustumisest vastastikuse abi lepinguga ehk baaside lubamisega langes kokku strateegiaga, mille Eesti riigijuhid valisid. Sõttaastumine oleks tähendanud Eestile täielikku hukatust. Annist on sedasama väljendanud nii – sõttaastumine oleks viinud Eesti mitmeid kordi kohutavama hävinguni, kui oli juhtunud nüüd.¹²

Eestlaste alistumist Nõukogude Liidu tahetele ei mõista Kekkonen otsesõnu hukka ega pea seda valeks, vaid käsitleb, et kõik oli lähtunud rahvusliku elu säilitamise soovist ehk “päästa see, mis võimalik”. Kõige otsesem kriitika Pätsi aadressil kõlab: “Selsamal põhjusel (rahva elu päästmine) loobus president Päts oma ametist ja kirjutas alla ühe määruse teise järele, purustades nendega kogu oma elutöö.” Sellega peab Kekkonen silmas Pätsi juunis ja juulis 1940 pärast Eesti okupeerimist sundolukorras alla kirjutatud määrusi, mille alusel määrati korraldatavaks nn. valimised, kus valiti kommunistid “paluma”, et Eestit peetaks kõlblikuks astuma nõukogude rahvaste suurde perre. Pätsi elutöö oli olnud võitlus iseseisva Eesti eest. Teda võib muidugi kritiseerida, et ta alistas tegema koostööd venelaste nimetatud nukuvalitsusega 1940. aasta suvel. Pätsi elutöö hinnates peab aga meeles pidama, et tema panus Eesti Vabadussõjas oli Eesti iseseisvumiseks otsustav.

Annist ei kasuta oma raamatus Pätsi koostöövalmiduse kohta okupantidega nii ränki sõnu kui Kekkonen, vaid ütleb, et “Päts kirjutas määrustele endisel kombel alla”.¹³ “Valimiste” arvandmed kommunistide ülekaaluka “võidu” kohta on Kekkonen võtnud Annisti raamatust.¹⁴ Tegemist oli samasuguste valimistega nagu anekdootis DDR-i kohta, mille järgi suurimaks riigisaladuseks olid seifis

hoiul olevad järgmiste valimiste tulemused.

Kekkonen ei ole seevastu haakunud Annisti poolse nõukogude süsteemi analüüsi ivaga ehk sellega, et kogu see süsteem põhines valedel. Annist sõnastab seda vapustava otsekoheusega: “Riigivõim valetas, valedetele tugines kogu valitsus, ainult valedetele toetudes said elada ka alluvad. Võib-olla ei olnud varsti kogu maal (okupeeritud ja Nõukogude Liiduga liidetud Eestis) ühtki täiskasvanud ja täiemõistuslikku isikut, kes poleks tajunud, et talle valetatakse või et ta ise valetas. Oli selge, et valedetele oli saanud lausa rahvuslik (eesti rahvuslik) kohustus, et saaks (Eestis) päästa, mis veel vähegi võimalik.”¹⁵

Noore naiivse Pekka Lilja nimelise üliõpilase jaoks oli juba 1966. aastal, tema esimesel Eesti-reisil vapustav elamus täheldada, kui totaalset valedet ja sõnade tähenduse moonutamisel põhines nõukogude süsteem. Hitleri natsivalitsus ei olnud selles võistluses nõukogude süsteemist kehvem. Goebbels oligi Hitleri juhtnööre järgides öelnud, et rahvale peab valetama nii jõhkral, et keegi ei usuks, et nii jõhkral võib üldse valetada.

Kekkonen teeb oma artiklis valetamisest juttu, käsitledes Eesti intelligentsi hoiakut esimese Nõukogude okupatsiooni ajal. Ta pidas seda hoiakut kohutavaks, sest intelligentsil tuli toimida vastupidiselt oma veendumustele ja kaotada eneseaustus. Ent Kekkonen ei mõista kohut, vaid püüab mõista. Intelligents pidi tahes-tahtmata püüdma muganduda, et alles hoida rahvuslikku eksistentsi. Siin sõnastab Kekkonen üsna sama probleemi, mis läbib Jaan Krossi ajaloolisi romaane. Kuidas peab eestlane toimima olukorras, kui Eestit valitseb võõrvõim? Kas tulnuks asetuda “Keisri hullu” von Bocki kombel avalikku vasturinda, saades ise hukka, aga säilitades eneseaustuse, või tuleks olukorraga muganeda, siiski iseennast ja oma eestlust alles hoides, nagu “Kolmandate mägede” kunstnik Köler, või asuda avalikult vallutajate teenistusse, müües samas maha oma hinge

¹² J. Siiras. Viro neuvostokurimuksessa. Piirteitä Viron tapahtumista ja kehityksestä bolševikkivallan aikana vv. 1939–41. Helsinki, 1942, lk. 61.

¹³ J. Siiras. Viro neuvostokurimuksessa, lk. 86.

¹⁴ Samas, lk. 96.

¹⁵ Samas, lk. 92.

ja päästes vähemalt iseenese naha? Kekkonen mõistab muganejaid, aga nendib ka selle hin-
da ja seda, et muganejate hulgas oli egoistlikke
trügijaid ning ehtsaid reetureid. Kekkonen pi-
das siiski üllatavaks asjaolu, et eestlased nii hal-
vasti tundsid bolševikke, arvates, et “suudavad
oma järeleandlikkusega taltsutada kiskjat, keda
ei suuda loomuliku vägivallatarvituse viisidest
pidurdada miski peale puuri ja västra”. Västra
[piikkirauta] all peab Kekkonen nähtavasti sil-
mas västart ehk lühikest oda, mida gladiaatorid
kasutasid kiskjate tapmiseks.

Kekkonen puudutab siin valusat asja, mis
kerkis Eestis esile ka pärast teist Nõukogude
okupatsiooni (1944–1991). Kes olid nn. au-
sad mugandujad, kes läksid kommunistliku
parteisse eestlust hinges säilitades, ja kes
olid eesti rahva kvislingid ehk kes tegutsesid
Kremlis marionettidena eestluse hävitamiseks,
mis oli Nõukogude valitsuse kaugem kavat-
sus? Kekkonen ei taha hakata eestlaste suhtes
kohtunikuks. Aga Soome kvislingid mõistab ta
oma artiklis selge sõnaga hukka. Ta arvab, et
Soomeski, nagu Eestis suvel 1940, üritati sü-
gissuvel 1940 samasugust nõukogulikku riigi-
pööret. Nõukogude Liit proovis “asiaatliku ka-
valuse ja julmusega” teha Soomes sedasama,
mida Eestis. “Asiaatlikkust” on reetlikkuse ja
julguse sünonüümina kasutanud oma raam-
atus ka Annist. Seevastu Annisti kasutatud
juudibolševismiga pole Kekkonen haakunud,
kuivõrd tegu oli antisemitismiga, mida oli ehk
mainitud sakslastele meeldimiseks. Pole teada,
kas Annist püüdis oma raamatut avalikkuse et-
te tuua ka sakslaste okupeeritud Eestis, aga
küllap see poleks olnud võimalik, sest raamat
tõstab nii ilmselgelt esile iseseisva Eesti, mida
Saksamaa poleks mingil juhul soovinud. Ka
Kekkonen ei nõua Saksamaalt, et see taas-
taks Eesti iseseisvuse, sest Saksa sõjaliitlases
Soomes oli see liiga plahvatusohtlik teema au-
gustis 1942, mil Saksamaa oli veel täies jõus ja
usk tema võitu oli tugev. Kekkonengi muutis
suunda alles pärast Stalingradi lahingut, mis
pöördus Nõukogude Liidu võiduks 1942. aasta
novembri lõpul, kuigi Hitleri Saksamaa pool-
daja pole ta kunagi olnud.

Kekkoneni artiklist saab siiski välja lugeda
soovi Eesti iseseisvuse taastamiseks. Seda on

näha juba illustratsioonidest. Suurima pildi all-
kirjaks on pandud: “Iseseisvusaegne Eesti. Sõ-
javäeparaad Kadrioru lossi ees.” Pilt kujutab
hetke, mil Eesti riigipea võtab oma ametikorti-
ri ees vastu sõjaväeparaadi. Kekkonen mainib
oma artiklis, et “kahe iseseisvusaaja aastaküm-
ne jooksul” toimus Eestis nii “tohtu vaimne
ja majanduslik areng”, et see tõestas eestlastel
olevat võimet “iseseisvaks eluks”. Ilmselt po-
leks veelgi otsekohesem Eesti iseseisvuse taas-
tamise nõue Saksa tõttu tsensuurist läbi läinud,
ehkki tsensuuri juhtis Kekkoneni estofennistlik
sõber Kustaa Vilks. Estofennia vaimsust
ilmutas Kekkonen oma artikli lõpus, öeldes,
et “soome vennasrahvas jälgib Eesti käekäi-
ku sooja südamehuviga. Kui me saame oma
vendade heaks Soome silla teises otsas mi-
dagi teha, siis me seda ka teeme.” Kekkonen
tõestas, et ta on oma sõna pidav mees sügisel
1943, kui ta Eduskunnas võttis innukalt sõna
Soomes tulnud eesti pagulaste halva kohtlemise
suhtes. Tookord ärritas ta Saksamaad juba nii
palju, kui see neis oludes üldse võimalik oli.
Kekkonenil ei olnud Saksa poliitilise süstee-
mi diktaatorlikkuse ja väikerahvaid halvusta-
va hoiaku suhtes mingeid illusioone. Olnud
1931.–1932. aasta talve Saksamaal, oli ta nat-
side tegevust oma silmaga näinud ja temast oli
saanud natsisüsteemi vastane.

Pekka Lilja

Tõlkinud Andres Langemets

Pekka Lilja

(1943)

On õppinud Jyväskylä ülikoolis, *lic. phil.* 1977,
dr. phil. 1980 Helsingis. Soome kirjanduse assis-
tent Jyväskylä ülikoolis a.-st 1971, ülemassistent
a.-st 1982, dots. a.-st 1985 ja professor 1994–
2004. Avaldanud umbes 150 artiklit peamiselt
Eesti ja Soome kirjandusest Soomes, Eestis,
Rootsis ja Prantsusmaal.